griovys. Jo rytiniame šlaite galėjęs būti nedidelis pylimėlis.

1991 m. siekiant užkirsti kelią piliakalnio aplinkos šiukšlinimui, papėdės gyvenvietės teritorijoje perkastas miško keliukas. Didesnėje perkasos dalyje kultūrinio sluoksnio nerasta ir tik žemiausioje vietoje aptikta 1 m skersmens bei 1 m gylio duobė, užpilta pilku smėliu. Joje rastas gyvulio dantis, lipdytos puodų šukės lygiu paviršiumi, geležies gargažė.

Seno karjero rytiniame šlaite išvalyta griūvančio kultūrinio sluoksnio atodanga. Rasta sudegusių akmenų (greičiausiai židinio liekanos), tarp kurių buvo gyvulių kaulų, lipdytų keramikos šukių, molinio su briauna per vidurį verpstuko fragmentas. Keramika dažniausiai lygiu paviršiumi, su akmenukų priemaiša masėje, 7-9 mm storio sienelėmis. Brūkšniuotos keramikos rasta nedaug.

Sprendžiant iš nedidelių tyrinėjimų. Liūdiškių piliakalnis naudotas pirmaisiais amžiais po Kristaus ir apleistas maždaug IV a. Jis priklauso brūkšniuotos keramikos kultūrai. XIX a. ar dar anksčiau tikrojo piliakalnio vieta gyventojų buvo užmiršta, o piliakalniu pavadinta arčiau Anykščių esanti aukšta plika kalva, kurioje dabar palaidotas J.Biliūnas. Ši kalva piliakalniu laikoma be pagrindo. Patikrinus jo aplinką šurfais (iš viso iškasta 20 šurfų), rasti tik su Laimės žiburio statyba susiję kultūriniai sluoksniai. Išlikusios prieškarinės kalvos nuotraukos rodo jos viršūnę, buvus iškilią, be jokios aikštelės. Taigi J.Biliūnas palaidotas ne piliakalnyje, o paprastoje aukštoje kalvoje.

Vladas Žulkus

BIRUTĖS KALNO GYVENVIETĖS PALANGOJE TYRINĖJIMAI 1990 M.

Gyvenvietės tyrimai pradėti 1983 metais. (Žr.ATL 1982 ir 1983 metais. V. 1984 P. 43-46). 1990 m. gyvenvietėje

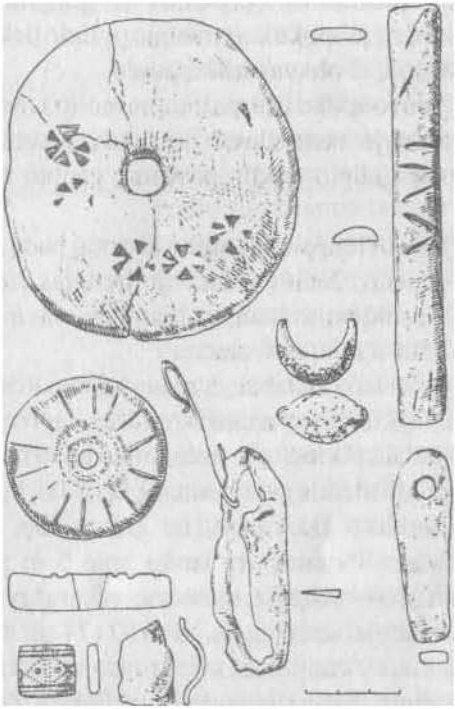

buvo iškastas 97 m^2 plotas ir du šurfai jos aplinkoje. Nauji plotai XI ir XII buvo kasami sujungiant ir perdengiant ankstesnius plotus. Kasinėti trukdė medžiai ir takai.

Kultūrinis sluoksnis atidengtas 0,9-1,8 m, gylyje ir buvo 0,7-1,1 m storio. Jame išskirti 3-7 užstatytmo horizontai, rasti 13 pastatų pėdsakai (bendras šioje gyvenvietėje ištirtų pastatų skaičius pasiekė 30).

Pirmas įdomesnis radinys buvo aptiktas virš kultūrinio sluoksnio, perkasime, suardžiusiame viršutinius horizontus. Tai sidabro lydinys - lietuviškas ilgasis suplotais galais, su 5 įkartomis, svėręs 114 g.

Birutės kalno radiniai

Plotas XI horizonte 1 aptiktas palyginti gerai išlikusios molinės kupolinės krosnies liekanos. Pirmiausia atidengtas daugiau kaip 2 m skersmens ir apie 0,25 m aukščio molio gūbrys, kurio pakraščiuose kyšojo akmenys. Vėliau nustatyta krosnies konstrukcija. Po sugriuvusiu kupolu ir pelenų sluoksniu aptiktas 1,1 m skersmens perdegusio molio padas su šoninių sienų liekanomis. Krosnies šonai ir kupolas buvę lipdyti iš ovalo pjūvio molio voliukų (7x3, 8x5, 8x7 cm), dėtų vienas ant kito. Krosnies pado pakraščiais, po moliu, buvo 1,2 m skersmens akmenų žiedas, nutrūkęs pakuros vietoje. Po padu rasta ovali 2,5x 1,45 m dydžio laužavietė, apkasta apie 10 cm gylio grioveliu. Be anglių ir pelenų, joje rastas

ornamentuotas smiltainio verpstelis ir galąstuvėlis. Vakarinėje ploto dalyje aptiktos gynybinio pylimo liekanos, saugojusios priešpilį iš pietvakarinės pusės.

Horizonte 2 buvo aptikti trijų pastatų su molio krosnimis pėdsakai. Sluoksnyje rasta žiesta bei lipdyta keramika, kniedės, moliniai audimo staklių pasvarai, gaubto apkalo fragmentas.

Horizonte 3, be dviejų plūkto molio krosnių padų, buvo ir akmenimis apdėtas, žemės paviršiuje įrengtas židinys. Šalia vienos iš krosnių rastas štampu ornamentuotas molinis vetikaliųjų audimo staklių pasvaras.

Horizonte 3A atidengtos labai įdomaus pastato liekanos. Buvo rastas taisyklingas pastato kontūras, aprėmintas sudegusiais rąsteliais. Akmenų ir molio tinko buvo nedaug. Namo viduje aptikti eilėmis gulėją sudegą rąsteliai, kuriuos skersai dengė lentos - tai, matyt, ne grindų, bet stogo konstrukcijų žymės. Pastatas yra buvęs apie 5 m pločio (ilgis dar neaiškus), orientuotas, atrodo, rytų-vakarų kryptimi. Rytinėje pastato dalyje, ties viduriu, buvo 92x74 cm dydžio rąsteliais aprėmintas ir kuoliukais sutvirtintas stačiakampis plūkto molio židinio padas (be bortelio pėdsakų). Židinys yra buvęs atviras. Toks randamas pirmą kartą. Pastato ribose buvo žiestos ir lipdytos keramikos.

Horizonte 4 išskirtas tik vakarinėje ploto XI dalyje, už tako, irtai rodo, kad gyvenvietė buvusi nevienodai užstatyta. Šiame horizonte aptiktas tik vienas molio krosnies gūbrys.

Horizonto 4A juodoje su anglimis ir gyvulių kaulais žemėje rastas dar vienas apardytas krosnies padas ir kito išsklaidyto akmeninio židinio pėdsakai su šalia esančiais molio aslos lopiniais. Aptikta lipdytos keramikos.

Horizontas 5 seniausias. Jame aptikta stulpinių pastatų žymių. Stulpavietėse buvo akmenukų, jas kai kur dengė molio sluoksniai. Šiame sluoksnyje surinkta lipdytos lygiu ir šiurkščiu paviršiumi keramikos, geležinių kniedžių, rastas gintaro kabučio ruošinys, geležinis ovalinis skiltuvas.

Vakarinėje ploto dalyje Šis sluoksnis rastas 3 m gylyje. Jo apatinėje dalyje buvo lipdytos lygiu paviršiumi ir lengvai brūkšniuotu paviršiumi keramikos.

Plotas XII arčiau kalno papėdės. Išskirti tik 3 horizontai (1-3), kur irgi rasta pastatų liekanų. Horizonto 2 pastato krosnies padas buvo. apie 70 cm (vidinė dalis), aprėmintas molio su akmenimis borteliu. Krosnies padas buvo plūktas ant apie 2 m skersmens akmenų grindinio (gal tai senesnis išsklaidytas židinys?). Tarp akmenų rastos lipdytų puodų šukės, kaulai, gintaro gabaliukai, apdegą riešutų kevalai. Pastate, šalia krosnies, buvo žiestos keramikos, rastas masyvus lietas plačiu viduriu žiedas.

Horizonte 3, gylyje 2,1-2,3 m, rasti 1983 m. atkasto namo 12 šiaurinės sienos pėdsakai, šalia ir aukščiau jų surinkta nemaža keramikos ir gyvulių kaulų.

Kapas Nr. 1 aptiktas ploto XI šiaurės rytiniame kampe, 2 m gylyje. Duobės kontūras prasidėjo žemiau humuso sluoksniuko, kuriame 1983 m. buvo rasta XVII a. keramikos (1,1 m gylyje). Kapo duobė orientuota 28°-208° kryptimi, galva buvo į pietvakarius. Karsto nebuvo, griaučių padėtis rodė, kad mirusysis buvo paguldytas, o gal ir įmestas, kniūbsčias. Tai buvo 25-30 metų amžiaus vyras. Nebuvo nei drabužių, nei jokių įkapių ar aprangos detalių.

Šurfai kasti į pietus nuo priešpilio. Vienas jų buvo per 18 m nuo gyvenvietės, kitas - senojoje jūros terasoje, per 100 m nuo Birutės kalno ir į pietryčius nuo jo. Kultūrinių sluoksnių neaptikta.

1990 m. kasinėjimai parodė, kad tankiausiai yra buvusi apgyventa centrinė Birutės kalno priešpilio dalis. Ploto XI vakarinėje dalyje atidengti sluoksniai liudija, jog gyvenvietės gynybinis pylimas vakariniame krašte nesuko į šiaurę, kaip manyta anksčiau, bet toliau tąsėsi į vakarus, galbūt iki pat buvusio jūros kranto. 1990 m. duomenimis Birutės kalno gyvenvietė datuojama I tūkstm. viduriu-XIV a.